

Шварп Наталія Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології
Національного фармацевтичного університету;
Фесенко Володимир Юрійович,
кандидат історичних наук,
викладач кафедри педагогіки та психології
Національного фармацевтичного університету

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ ЯК УМОВА ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. Статтю присвячено проблемі вдосконалення психологічного забезпечення та необхідності підтримки на високому рівні психологічного клімату навчальної групи під час надання освітніх послуг у системі підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників медичних та фармацевтичних навчальних закладів. Розглянуто й уточнено поняття «психологічне забезпечення навчального процесу», «психологічний клімат».

У статті також представлено результати дослідження психологічного клімату у середовищі викладачів медичних і фармацевтичних ВНЗ України, обґрунтовано необхідність урахування такого психологічного феномену для успішного засвоєння слухачами циклів навчальної програми, позначено рекомендації щодо формування психологічного клімату як невід'ємної складової сприятливого психологічного забезпечення навчання в андрагогічній практиці професійного удосконалення зазначеного контингенту.

Ключові слова: психологічне забезпечення, навчальний процес, психологічний клімат, вища школа, викладач вищого навчального закладу, підвищення кваліфікації викладачів.

Шварп Наталия Викторовна,
Фесенко Владимир Юрьевич

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ КЛИМАТ КАК УСЛОВИЕ ОРГАНИЗАЦИИ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВУЗОВ

Аннотация. Статья посвящена проблеме усовершенствования психологического обеспечения и необходимости поддержки на высоком уровне психологического климата учебной группы при оказании образовательных услуг в системе повышения квалификации педагогических и научно-педагогических работников медицинских и фармацевтических учебных заведений. Рассмотрены и уточнены понятия «психологическое обеспечение учебного процесса», «психологический климат».

В статье также представлены результаты исследования психологического климата в среде преподавателей медицинских и фармацевтических вузов Украины, обоснована необходимость учета такого психологического феномена для успешного усвоения слушателями циклов учебной программы, обозначены рекомендации по

формированию психологического климата как неотъемлемой составляющей благоприятного психологического обеспечения обучения в андрагогической практике профессионального усовершенствования обозначенного контингента.

Ключевые слова: психологическое обеспечение, учебный процесс, психологический климат, высшая школа, преподаватель высшего учебного заведения, повышение квалификации преподавателей.

**Nataliya Shvarp,
Volodymyr Fesenko**

PSYCHOLOGICAL CLIMATE AS A CONDITION OF TRAINING TEACHERS UNIVERSITIES

Abstract. *The article is devoted to the improvement of psychological welfare during the provision of educational services in system of improvement of professional skill of pedagogical and scientific-pedagogical staff of medical and pharmaceutical education.*

The concepts of «psychological support of the educational process», «psychological climate» were considered and refined.

The results of research and recommendations on the formation of the psychological climate in the study group of students training groups are presented in the article. The necessity of taking into account such psychological phenomenon for the successful assimilation of the curriculum was settled.

Keywords: *psychological support of the educational process, psychological climate, high school, teachers of higher educational institutions, training of teachers.*

Постановка проблеми

Вступ. Одним із основних принципів підвищення кваліфікації та стажування, згідно з Положенням про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, є застосування новітніх технологій навчання з урахуванням індивідуального підходу до кожного працівника¹². Цим Положенням регламентуються види і форми підвищення кваліфікації зазначеного контингенту: семінари, семінари-практикуми, семінари-наради, семінари-тренінги, тренінги, вебінари, «круглі столи» тощо. Реалізація цього положення відбувається за умови активного впровадження інноваційних та інтерактивних форм і методів навчання у підготовку педагогічних та науково-педагогічних працівників медичних та фармацевтичних ВНЗ, надаючи широкі можливості для досягнення навчальних цілей та задоволення запиту щодо вирішення практичних проблем викладання. Це також зумовлює необхідність психологічного аналізу застосування педагогічних інновацій.

Актуальність проблеми дослідження. Усвідомлення необхідності стрімкого оновлення підходів до вдосконалення професійних компетентностей викладачів,

¹² Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України на підприємствах, в організаціях, наукових установах та навчальних закладах: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 24.01.2013 № 48 [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0488-13#n15>

гнучкого реагування на реалії сучасності, актуалізує проблему вивчення психологічного клімату як одну з умов якісної підготовки та перепідготовки викладачів вищої школи. Отже, психологічне забезпечення навчання педагогічних та науково-педагогічних працівників, зокрема, формування сприятливого психологічного клімату у навчальній групі слухачів циклів підвищення кваліфікації, повинно стати одним з пріоритетних завдань організації, яка проводить таке навчання.

Аналіз основних досліджень та публікацій

Аналіз науково-педагогічних та психолого-педагогічних джерел підтверджує, що проблемі психологічного супроводу навчання викладачів приділяється недостатньо уваги сучасними дослідниками освітнього процесу. Власне, поняття «психологічний супровід навчання», що розкривається у працях науковців (Ю. Скиданенко¹³, Л. Бучевська² та ін.), стосується здебільшого навчальних груп студентської або частіше шкільної аудиторії.

Приділяючи увагу питанню психологічного забезпечення у вищій школі, дослідниця О. Євдокімова розглянула необхідність психологічного супроводу професійного вдосконалення викладачів вищої технічної школи за рахунок підвищення психолого-педагогічної компетенції викладачів⁴.

Роль психологічної служби у забезпеченні психологічного супроводу професійної діяльності викладача висвітлено у працях Т. Дуткевич, О. Савицької³.

Питання психологічного клімату у педагогічному колективі більш розкрито у працях вітчизняних науковців. Так, І. Сорока у своїй дисертаційній роботі розкриває значущість позитивного соціально-психологічного клімату для профілактики конфліктів у педагогічному колективі, але не висвітлює питання, якого ми торкаємося у нашій роботі¹⁴.

Цікавим та ґрунтовним, на нашу думку, є дослідження І. Литовченко з обґрунтуванням значення сприятливого психологічного клімату для ефективного навчання дорослої людини⁷.

Психологічний клімат та його вплив на формування професійно орієнтованої особистості вчителя став об'єктом дослідження Т. Осипової¹¹.

¹³ Скиданенко Ю. П. Удосконалення соціально-психологічного клімату в малій групі на основі соціометричного дослідження / Ю. П. Скиданенко, М. В. Шкурко // Вісник Сумського державного університету. — 2012. — № 2. — С. 76–83. — (Серія «Економіка»).

² Бучевська Л. М. Психологічний супровід навчально-виховного процесу / Л. М. Бучевська // Таврійський вісник освіти. — 2015. — № 1. — С. 239–243.

⁴ Євдокімова О. О. Теоретичні основи організації психологічного супроводу професійного вдосконалення викладачів вищої технічної школи / О. О. Євдокімова // Актуальні проблеми психології: психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія; за ред. С. Д. Максименка. — К., 2009. — Т. X. — Вип. 15. — С. 160–172.

³ Дуткевич Т. В. Психологічний супровід професійної діяльності викладача вищої школи: з досвіду роботи соціально-психологічної служби університету / Т. В. Дуткевич, О. В. Савицька // Проблеми сучасної психології. — 2011. — Вип. 12. — С. 381–392.

¹⁴ Сорока І. А. Психологічна профілактика конфліктів у педагогічному колективі вищого навчального закладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук: 19.00.10 / І. А. Сорока. — К., 2015. — 20 с.

⁷ Литовченко І. Психологічний клімат і його вплив на ефективність вивчення англійської мови дорослими (за М. Ноулзом) / І. Литовченко // Порівняльно-педагогічні студії. — 2014. — № 1. — С. 25–29.

¹¹ Осипова Т. Ю. Розвиток колективу і особистості в закладах вищої школи / Т. Ю. Осипова // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. — Одеса, 1998. — Вип. 4/5. — С. 36–41.

Розкриваючи організаційно-педагогічні умови та модель розвитку комунікативної компетентності викладачів професійно-технічних закладів освіти, науковець З. Єрмакова у своїх працях звертає увагу на необхідність навчання з формування психологічного клімату у післядипломній освіті⁵.

Проведений аналіз наукової літератури також свідчить, що більшість наукових праць, які детально розглядають значення формування та підтримки психологічного клімату у робочих колективах (командах), стосуються сфери бізнесу.

Методи дослідження – теоретичні: аналіз наукової літератури для визначення стану розробленості досліджуваної проблеми; зіставлення, систематизація, класифікація теоретичних та експериментальних даних; логічне узагальнення й прогнозування в процесі формулювання висновків; емпіричні: анкетування; педагогічний експеримент; математичні: кількісний аналіз з подальшою інтерпретацією і змістовим узагальненням.

Мета статті полягає у висвітленні на основі вивчення наукової літератури та аналізу результатів дослідження психологічного клімату групи педагогічних та науково-педагогічних працівників вищих медичних та фармацевтичних закладів освіти сутності та шляхів формування сприятливого психологічного клімату у навчальній групі викладачів під час проходження циклів підвищення кваліфікації, обґрунтуванні важливості врахування цього психологічного феномену у навчанні викладачів.

Виклад основного матеріалу

Дорослим людям навчатися, засвоювати нові знання набагато важче та складніше, ніж особам юнацького віку. Це призводить до виникнення низки психолого-педагогічних та особистісних утруднень. Досвідчений викладач має обмежений час на опанування нової інформації, яка не стосується його наукових та професійно спеціалізованих інтересів, неминучі прояви професійної деформації обмежують можливості набуття іншої спеціальності, відбуваються зміни у можливостях пізнавальної активності. Як правило, вікове зниження здатності до навчання пов'язане із загальним станом здоров'я й енергетикою людини, зменшенням об'єктивної і суб'єктивної потреби в нових знаннях, зниженням можливості для застосування їх на практиці.

Тому іноді важко говорити про недостатню ефективність наявних підходів до навчання слухачів циклів підвищення кваліфікації. Такий висновок можна зробити на підставі спостереження, опитування, анкетування, бесід з викладачами. До того ж дуже часто відсутній моніторинг потреб викладачів у психолого-педагогічних знаннях, уміннях та навичках. Особливо це стосується викладачів, які не мають фахової педагогічної освіти. На жаль, нормативні документи, регламентуючи періодичність відвідування циклів підвищення кваліфікації, не надають можливості слухачеві бути присутнім на заняттях постійно, тобто з відривом від основного місця роботи. Це викликає низку проблем та ставить доволі складні завдання перед

⁵ Єрмакова З. І. Застосування ефективної комунікації при формуванні сприятливого соціально-психологічного клімату у педагогічному колективі ПТНЗ / З. І. Єрмакова // Імідж сучасного педагога. — Полтава : ТОВ «АСМІ», 2011. — № 2(111). — С. 48–50.

організаторами навчання. Задовольняючи потреби слухачів, програма підготовки вимушено стає фрагментарною, тобто кожне заняття повинно бути автономним і тематично завершеним. Виходячи з цього, перевага надається комплексним заняттям, інтерактивному навчанню, спрямованому на вирішення конкретних навчальної цілі та завдань.

У більшості випадків, програма циклів підвищення кваліфікації викладачів розрахована на двотижневий термін, тому вона має бути максимально наповненою, актуальною та важливою для здійснення професійної діяльності інформацією, відповідати потребам і запитам слухачів. Останнім часом популярними стали активні та інтерактивні методи навчання дорослих, які зарекомендували себе як оптимальні методи навчання для ефективного й швидкого оволодіння необхідними професійними знаннями, вміннями та навичками, розвитку творчого потенціалу особистості викладача: презентації, семінари, ділові та рольові ігри, тренінги, кейси, дискусії в малих групах, моделювання та виконання проєктів, навчання дією тощо. Вони довели свою ефективність на практиці. Тому серед форм і методів навчання на циклах підвищення кваліфікації перевага надається інтерактивним методам навчання, індивідуальній роботі, індивідуальним консультаціям, тренінгам, «круглим столам», дискусіям, презентаціям, педагогічним майстерням тощо. Поширеними є інтерактивні лекції, бінарні лекції, семінари-дискусії, прес-конференції тощо⁶. Переважне застосування інтерактиву вимагає від викладачів командної роботи та чіткої взаємодії.

Особливої уваги заслуговує досвід європейського руху за нове навчання дорослих NALM (New Adult Learning Movement), де, поряд із основними принципами побудови навчання, впливом на почуття та волю людини, найбільш ефективними способами навчання визначається робота в групі та проєктна робота¹⁶. Це повною мірою відповідає принципам навчання дорослих: актуалізації результатів навчання (їх скорішому використанню у практичній діяльності); сумісній діяльності того, хто навчається, з одногрупниками та викладачем під час підготовки та у процесі навчання; принципу використання наявного позитивного життєвого досвіду (насамперед, соціального і професійного), практичних знань, умінь, навичок того, хто навчається, як бази навчання і джерела формалізації нових знань. Цей принцип ґрунтується на активних методах навчання, що стимулюють творчу роботу слухачів циклів підвищення кваліфікації.

Спираючись на роль та значення психологічного супроводу, зокрема психологічного клімату, у досягненні групових цілей роботи, розуміємо, що нехтування такою важливою умовою може звести нанівець зусилля організаторів навчання. На підтвердження цієї думки наведемо цитату М. Ноулза: «Якщо клімат не є, насправді, сприятливим для навчання, якщо він не є свідченням того, що організація цінує людські особистості як свій найцінніший капітал, а їхній розвиток

⁶ Кайдалова Л. Г. Інтерактивні технології як засіб формування професійної та комунікативної компетентності майбутніх фахівців охорони здоров'я / Л. Г. Кайдалова // The unity of science. — 2016. — June. — С.30–32.

¹⁶ Хойтен ван К. Пробуждение воли: принципы и процессы в обучении взрослых / К. ван Хойтен. — К. : Наири, 2014. — 184 с.

як свою найбільш продуктивну інвестицію, то всі інші елементи процесу перебувають під загрозою»¹⁷.

На нашу думку, оптимальним методом вирішення зазначеної проблеми є обов'язковий психологічний супровід навчання викладачів, який може містити: створення сприятливих психологічних умов для успішного засвоєння та опанування нової інформації; використання психодіагностичних експрес-методик на початку, усередині та наприкінці навчання; проведення індивідуальних консультацій; коригування навчальної програми та форм і методів її реалізації; індивідуальний підхід до кожного слухача; дотримання принципів педагогічного менеджменту та комунікації.

Питання розгляду психологічного клімату групи є прерогативою соціальної психології. Так, провідний учений у цій галузі Г. Андреева визначає психологічний клімат як цілісний стан групи (колективу), порівняно стійкий та типовий для неї емоційний настрій, що відображає реальну ситуацію трудової діяльності (характер, умови, організацію праці) та характер міжособистісних взаємин¹.

Сприятливий психологічний клімат є підсумком систематичної роботи організаторів навчання, спрямованої на удосконалення взаємин у навчальній групі, та безпосередньо індикатором її успішності. Як зазначають Р. Немов та І. Алтуніна, успіх роботи групи залежить від форми та організації її діяльності: колективно-кооперативної, індивідуальної та скоординованої. У більшості випадків у процесі навчання надається перевага колективно-кооперативні формі, яка має найкращий ефект, мобілізує інтелектуальні, емоційні та фізичні ресурси членів групи, сприйняття, опрацювання ними інформації та ухвалення оптимальних рішень¹⁰.

На сьогодні існує багато різновидів визначення психологічного клімату, але ми погоджуємося з визначенням О. Урбановича, який характеризує його як стан групового настрою та якісний бік міжособистісних взаємин у групі, що проявляється у вигляді сукупності психологічних умов, що сприяють або перешкоджають сумісній діяльності та всебічному розвитку особистості¹⁵.

Психологічний клімат є однією з умов задоволеності педагога своєю роботою. Високий рівень розвитку психологічного клімату характеризується переважанням стеничних емоцій, які впливають на активність діяльності, позитивним самостваленням, позитивною самооцінкою та самосприйняттям. У структурі психологічного клімату навчальної групи має місце емоційне та предметне ставлення слухачів один до одного і до навчання. Під предметним настроєм мається на увазі спрямованість уваги і характер сприйняття людиною тих чи аспектів її діяльності, під емоційним – стан задоволення або незадоволення цими аспектами. Рефлексія та переживання зазначених станів, власних міжособистісних стосунків під час навчання на циклах підвищення кваліфікації у групі у

¹⁷ Knowle M. S. The adult learner: A neglected species [електронний ресурс] / M. S. Knowles. — Houston, T. X : Gulf Publishing Company, 1973. — 207 p. — Режим доступу : <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED084368.pdf>

¹ Андреева Г. М. Социальная психология [електронний ресурс] / Г. М. Андреева. — 3-е изд. — М. : Наука, 1994. — Режим доступа : <http://psylib.org.ua/books/andrg01/index.htm>

¹⁰ Немов Р. С. Социальная психология: учеб. пособие / Р. С. Немов, И. Р. Алтунина. — СПб. : Питер, 2010. — 427 с.

¹⁵ Урбанович А. А. Психология управления: учеб. пособие / А. А. Урбанович. — Минск : Харвест, 2005. — 640 с.

подальшому екстраполюються на студентську групу і викладач починає більше уваги приділяти психологічному супроводу навчального процесу, який він організує й проводить.

У різні періоди розвитку, сумісної діяльності або існування групи слухачів підвищення кваліфікації відбуваються постійні коливання психологічного клімату, що тягне за собою зміну всіх показників і параметрів групової діяльності. Психологічний клімат формує у членів навчальної групи викладачів значущі педагогічні особистісні якості або значно впливає на їх формування, що сприяє або протидіє результативності роботи групи в цілому. Серед значущих якостей у світлі зростаючої інтернаціоналізації вітчизняної медичної та фармацевтичної освіти особливої актуальності набувають такі: гнучкість (уміння адаптуватися до ситуацій педагогічної взаємодії, що змінюються); комунікабельність (уміння будувати діалог з представниками різних національностей); здатність до співробітництва (відкритість педагога та його готовність до налагодження взаємодії); емпатичність (уміння емоційно відкликатися на проблеми студента); толерантність (здатність сприймати, поважати думки та переконання тих, хто навчається)⁸.

Аналізуючи результати наукового пошуку, ми визначили, що дослідження психологічного клімату, як інтегрального показника внутрішньогрупових стосунків, є достатньо складним. Але у психологічному арсеналі існує науковий інструментарій, який дає змогу діагностувати актуальний стан психологічного клімату групи, зокрема навчальної.

У нашому дослідженні для оцінювання деяких основних проявів психологічного клімату групи слухачів було використано карту-схему А. Лутошкіна⁹. В опитуванні брали участь викладачі медичних та фармацевтичних закладів освіти м. Харкова (64 особи), які проходили навчання на кафедрі педагогіки і психології Національного фармацевтичного університету. Діагностика психологічного клімату проводилася усередині навчального циклу.

Після використання зазначеної методики було отримано такі результати: для 26,7% слухачів відвідування занять постійно супроводжується гарним настроєм, активністю, вони доброзичливі, мають бажання до співпраці та взаєморозуміння, підтримки один одного, поваги до дій і думок інших, співпереживання успіхів та невдач, бажання взаємодопомоги тощо.

У 32,13% слухачів перераховані якості виявляються у більшості випадків, у 26,2% — виражаються доволі часто.

Отже, відповіді 85% слухачів свідчать про наявність сприятливого психологічного клімату у навчальній групі. Але 13,7% викладачів, що навчаються, залишаються такими, що або не визначилися, або є байдужими до сумісної діяльності з якихось причин, а 1,3% навіть негативно сприймають своє перебування

⁸ Лутаєва Т. В. Формування полікультурної компетентності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів / Т. В. Лутаєва // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. — № 107. — Т. 1. — С. 217–220. — (Серія «Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт»).

⁹ Лутошкін А. Н. Психологический климат коллектива / А. Н. Лутошкін // Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия ; под ред. И. Дубровиной, А. Прихожан, А. Зацепина. — М. : Академия, 2008. — 368 с.

у навчальній групі і вважають, що колектив є пасивним та інертним, де кожен опікується тільки власними інтересами.

Отримавши ці результати, організатори та викладачі навчання на циклі підвищення кваліфікації мали можливість звернути увагу на такий стан і своєчасно скоригувати процес навчання й залучити «байдужих» до активної участі у роботі.

Більш наглядно рівень психологічного клімату, який відображає ставлення викладачів до навчання та групової діяльності під час проходження циклів підвищення кваліфікації, представлено на рисунку.

Рис. Рівень психологічного клімату у навчальній групі слухачів циклів підвищення кваліфікації

Отже, можна зробити висновок, що психологічний клімат досліджуваних груп викладачів знаходиться на високому рівні, програма підготовки та методика проведення занять є ефективною та задовольняє потреби слухачів циклів підвищення кваліфікації.

Для формування сприятливого психологічного клімату у навчальній групі викладачів під час проходження циклів підвищення кваліфікації організаторам навчання можна надати такі рекомендації.

Викладачі, які здійснюють навчання на циклах ПК, крім стандартних контрольних заходів, мають володіти значним арсеналом діагностичних маніпуляцій з виявлення потреб і запитів слухачів: анкетування, тестування, індивідуальні та групові бесіди, консультації тощо.

Незважаючи на короткий термін сумісного перебування під час підготовки на циклах ПК, для поліпшення психологічного клімату можна рекомендувати внесення до програми підготовки викладачів проведення тренінгів на згуртованість команди, дослідження та аналіз психологічного клімату групи за допомогою стандартизованих психологічних методик, коригування змісту, форми та методів навчання на підставі урахування отриманих результатів, безпосереднє залучення до таких заходів самих слухачів.

Ефективність навчання викладачів може бути високою за умови урахування вікових, професійних, особистісних інтересів. На особливу увагу заслуговує побудова партнерських стосунків за допомогою формування сприятливого психологічного клімату у навчальній групі.

Викладач ВНЗ повинен виступати в ролі координатора, організатора спільних групових справ студентської групи і цим максимально на неї впливати, сприяти згуртованості колективу, спрямовувати його активність на виконання основних завдань професійної підготовки майбутніх фахівців.

Висновки

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що є різні підходи до визначення сутності психологічного клімату. Ми погоджуємося з твердженням науковців, що психологічний клімат у контексті цього дослідження слід розглядати як стан групового настрою та якісний бік міжособистісних стосунків у групі, що проявляється у вигляді сукупності психологічних умов, які сприяють або перешкоджають сумісній діяльності та всебічному розвитку особистості.

Вивчення психолого-педагогічної наукової літератури, аналіз власного досвіду та результатів дослідження психологічного клімату групи науково-педагогічних працівників медико-фармацевтичних закладів освіти під час навчання на циклах підвищення кваліфікації переконливо доводить важливість урахування психологічного клімату з метою забезпечити високу якість професійного вдосконалення сучасних науково-педагогічних працівників.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні та обґрунтуванні психологічних умов, які забезпечуватимуть високу якість професійного вдосконалення сучасних науково-педагогічних працівників під час проходження циклів підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Андреева Г. М. Социальная психология [электронный ресурс] / Г. М. Андреева. – 3-е изд. — М.: Наука, 1994. — Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/andrg01/index.htm>
2. Бучевська Л. М. Психологічний супровід навчально-виховного процесу / Л. М. Бучевська // Таврійський вісник освіти. — 2015. — № 1. — С. 239–243.
3. Дуткевич Т. В. Психологічний супровід професійної діяльності викладача вищої школи: з досвіду роботи соціально-психологічної служби університету / Т. В. Дуткевич, О. В. Савицька // Проблеми сучасної психології. — 2011. — Вип. 12. — С. 381–392.
4. Євдокімова О. О. Теоретичні основи організації психологічного супроводу професійного вдосконалення викладачів вищої технічної школи / О. О. Євдокімова // Актуальні проблеми психології: психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія; за ред. С. Д. Максименка. — К., 2009. — Т. X. — Вип. 15. — С. 160–172.
5. Єрмакова З. І. Застосування ефективної комунікації при формуванні сприятливого соціально-психологічного клімату у педагогічному колективі ПТНЗ /

3. І. Єрмакова // Імідж сучасного педагога. — Полтава : ТОВ «АСМІ», 2011. — № 2(111). — С. 48–50.

6. Кайдалова Л. Г. Інтерактивні технології як засіб формування професійної та комунікативної компетентності майбутніх фахівців охорони здоров'я / Л. Г. Кайдалова // The unity of science. — 2016. — June. — С.30–32.

7. Литовченко І. Психологічний клімат і його вплив на ефективність вивчення англійської мови дорослими (за М. Ноулзом) / І. Литовченко // Порівняльно-педагогічні студії. — 2014. — № 1. — С. 25–29.

8. Лутаєва Т. В. Формування полікультурної компетентності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів / Т. В. Лутаєва // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. — № 107. — Т. 1. — С. 217–220. — (Серія «Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт»).

9. Лутошкин А. Н. Психологический климат коллектива / А. Н. Лутошкин // Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия ; под ред. И. Дубровиной, А. Прихожан, А. Зацепина. — М. : Академия, 2008. — 368 с.

10. Немов Р. С. Социальная психология: учеб. пособие / Р. С. Немов, И. Р. Алтунина. — СПб. : Питер, 2010. — 427 с.

11. Осипова Т. Ю. Розвиток колективу і особистості в закладах вищої школи / Т. Ю. Осипова // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. — Одеса, 1998. — Вип. 4/5. — С. 36–41.

12. Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України на підприємствах, в організаціях, наукових установах та навчальних закладах: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 24.01.2013 № 48 [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0488-13#n15>

13. Скиданенко Ю. П. Удосконалення соціально-психологічного клімату в малій групі на основі соціометричного дослідження / Ю. П. Скиданенко, М. В. Шкурко // Вісник Сумського державного університету. — 2012. — № 2. — С. 76–83. — (Серія «Економіка»).

14. Сорока І. А. Психологічна профілактика конфліктів у педагогічному колективі вищого навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук : 19.00.10 / І. А. Сорока. — К., 2015. — 20 с.

15. Урбанович А. А. Психология управления: учеб. пособие / А. А. Урбанович. — Минск : Харвест, 2005. — 640 с.

16. Ван Хойтен К. Пробуждение воли: принципы и процессы в обучении взрослых / К. Ванн Хойтен. — К. : Наири, 2014. — 184 с.

17. Knowle M. S. The adult learner: A neglected species [електронний ресурс] / M. S. Knowles. — Houston, T. X : Gulf Publishing Company, 1973. — 207 p. — Режим доступу : <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED084368.pdf>

**Nataliya Shvarp,
Volodymyr Fesenko**

**PSYCHOLOGICAL CLIMATE AS A CONDITION
OF TRAINING TEACHERS UNIVERSITIES**

The article is devoted to the improvement of psychological welfare during the provision of educational services in system of improvement of professional skill of pedagogical and scientific-pedagogical staff of medical and pharmaceutical education. The complex analysis of recent scientific papers on the issue of psychological support of teachers, which suggests that the problem is psychological support of teachers not enough attention is covered by modern researcher's educational process. Considered and refined the concept of «psychological support of the educational process», «psychological climate». The content of psychological support of teachers which may include: the creation of favorable psychological conditions for successful learning and mastering new information; psychodiagnostic using rapid methods in the beginning, in the middle and end of the study; individual consultation; Correction of the curriculum and the forms and methods of its implementation; individual approach to each student; teaching respect for the principles of management and communication.

The article also presents the results of a study of the psychological climate among teachers of medical and pharmaceutical universities in Ukraine. The study provided recommendations on ways of training organizers create a favorable psychological climate in a study group of teachers during their training cycles. Proved the importance of taking into account the psychological climate in the training of teachers to ensure high quality modern professional development of teaching staff during their training courses. In further studies, may study and justification of psychological conditions which will ensure the high quality of modern professional development of teaching staff during their training cycles.